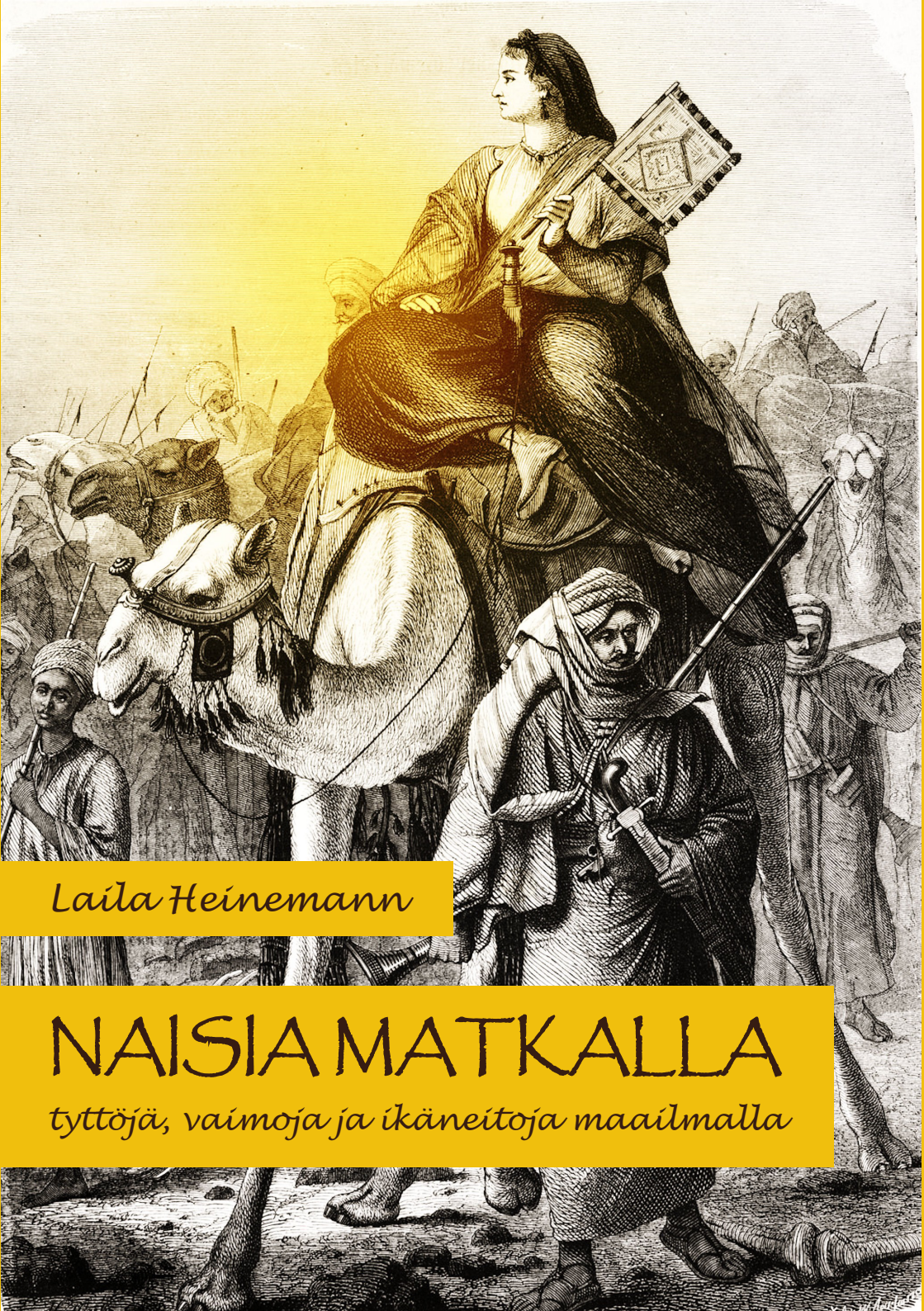

Laila Heinemann

NAISIA MATKALLA

tyttöjä, vaimoja ja ikäneitoja maailmalla

NAISIA MATKALLA

Laila Heinemann

Naisia matkalla

tyttöjä, vaimoja ja ikäneitoja maailmalla

© 2019 Laila Heinemann

Kansikuva:

Julkaisusta Die Gartenlaube. 1869. By Various - Skannattu alkuperäisestä kirjasta, Public Domain, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5984966

Kustantaja:
BoD™ – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja:
Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-0682-4

A lady an explorer? A traveller in skirts?
The notion's just a trifle too seraphic.
Let them stay at home and mind the babies,
or hem our ragged shirts;
But they mustn't, can't and shan't be geographic!

- Pilalehti Punch, 1893

Sisällys

1. Johdanto.....9
2. Nainen ja kaukokaipuu.....11
3. Maalausteline ja henkilökohtaisia tuloja.....31
4. Pyhiinvaellusta ja tyttöjen(kin) kasvatusta.....49
5. Maitse ja meritse matkailevat naiset.....67
6. Kirjoita matkastasi, jotta voit taas matkustaa.....87
7. Saako nainen olla tutkimusmatkailija?.....125
8. Seikkailu on ainoa syy elää – ja kuolla.....181
9. Epilogi 2000-luvulla.....209
Henkilöluettelo.....215
Lähteet.....221
Kuvalähteet.....229

1. Johdanto

Tutkimus- ja seikkailumatkailun historia oli pitkään kovin miehistä. Vasta viktoriaanisella ajalla alamme saada lukeaksemme naisten kirjoittamia matkakertomuksia maailman kaukaisilta kolkilta. *The Times Literary Supplement* kuvasi tätä ilmiötä vuona 1907: "Tyttöjä Karpaateilla seurasivat vaimot Arabiassa ja ikäneidot Länsi-Afrikassa".

Lainauksen sävy oli tyypillinen. Alkuun naisten matkailua pyrittiin vähättelemään syystä ja toisesta. Kun englantilainen Kate Marsden matkusti reellä halki Siperian, hän oli vain sairaanhoitaja Punaisen Ristin palveluksessa. Itävaltalaisen Ida Pfeifferin kirjoitettua ansiokkaan kuvauksen matkasta Palestiinaan, se kuitattiin vain pyhiinvaellusmatkana – hänen seuraavalle matkakuvaukselleen Islannista oli tosin tämän jälkeen hiukan vaikea keksiä epiteettiä.

Silloinkin, kun näitä matkakertomuksia kehuttiin, niitä ei erehdyksessäkään verrattu miesten kirjoittamiin. Vertailukohdaksi etsittiin aina toinen naismatkailija, vaikka hän olisi ollut eri sukupolveakin ja matkustellut aivan toisella puolella palloa. Getrude Belliä ei verrattu ystäväänsä ja kollegaansa Arabian Lawrenceen eikä May

French Sheldonia tuttavaansa ja innoittajaansa Henry Stanley'in.

Tuntemattomilla seuduilla matkailevia miehiä pidettiin sankareina, naisia kummajaisina.

2. Nainen ja kaukokaipuu

Vuonna 1836 pieni, hento nainen pitkässä mustassa puvussa ja valkoisessa pitsihilkassa seisoo rannalla Triesten satamakaupungissa, Italiassa. Hän näkee meren ensimmäistä kertaa elämässään ja tunne, että sen takana avautuu koko maailma, on kiehtova. Koko ikänsä hän on haaveillut kaukaisista maista.

Nainen on itävaltalainen Ida Laura Pfeiffer.

Hän syntyi Wienissä vuonna 1797. Hän oli kuusilapsisen perheen ainoa tyttö, ja isä kasvatti hänet samalla tavoin kuin veljetkin. Hän peri vaatteensakin veljiltään ja myös häntä rohkaistiin urheilullisiin harrastuksiin. Tyttöä viehättivätkin kaikenlaiset seikkailut. Lisäksi pikku Ida rakasti yli kaiken matkakirjoja – hänen ihanteensa olivat löytöretkeilijöitä ja tutkimusmatkailijoita. Isä kuitenkin kuoli tyttären ollessa yhdeksänvuotias ja sen jälkeen äiti alkoi opettaa hänelle naisellisempia asioita – ja pukea hänet hameisiin, joita hän vihasi.

Seitsemäntoista ikäisenä hän rakastui mieheen, joka oli ollut hänen kotiopettajanaan. He jakoivat muun muassa kiinnostuksen matkailuun. Tunne oli molemminpuolinen, mutta äiti ei hyväksynyt liittoa. Lopulta kapinallinen Ida alistui äidin tahtoon, ja suostui jopa vaatimukseen

hyväksyä ensimmäinen kosinta, jota äiti piti soveliaana. Tämän kosinnan esitti viisi vuotta myöhemmin Idaa huomattavasti vanhempi leskimies, Mark Anton Pfeiffer, jonka hän oli tavannut vain kerran.

Pfeiffer oli lakimies ja asui Lembergissä (nykyinen Lvov Ukrainassa). Perheeseen syntyi kaksi poikaa ja tyttö, joka kuoli vain muutaman päivän ikäisenä. Avioliitosta tuli olosuhteisiin nähden onnistunut, sillä kumpikin kunnioitti toistaan.

Pfeiffer oli äärimmäisen oikeudenmukainen mies, mutta sen sijaan, että se olisi edistänyt hänen uraansa, hän joutui epäsuosioon voitettuaan oikeusjutun korruptoituneita virkamiehiä vastaan. Hän menetti asemansa ja samalla tulonlähteensä. Perhe matkusti edestakaisin Wienin ja Lembergin väliä miehen etsiessä töitä. Idan isänperintö hupeni nopeasti. Perhettä elättääkseen Ida alkoi antaa salaa maalauksen ja soiton opetusta, mutta sekään ei suinkaan riittänyt entisen elintason ylläpitoon.

Äitinsä kuoleman jälkeen Ida palasi poikiensa kanssa Wieniin, jossa hän toivoi pystyvänsä veljiensä tuella ja pienellä äidinperinnöllään tarjoamaan heille kunnollisen koulutuksen. Lopulta hän päätti jäädä Wieniin pysyvästi – aviomies jäi Lembergiin. Vuotta myöhemmin Ida matkusti Triesteen nuoremman poikansa kanssa, joka oli lupaava muusikko. Ja siellä hän näki meren.

Kun pojat sitten olivat valmistuneet ja perustaneet omat perheensä, Ida oli viimein vapaa. Hän oli 45-vuotias ja päätti toteuttaa elinikäisen unelmansa: matkustaa. Siihen hän kuluttikin sitten koko loppuelämänsä.

KUVA 1: Ida Pfeiffer.
(Kuva teoksesta Die Gartenlaube 1897)

Vuosisadan loppupuolella Lontoon Islingtonissa myös Mary Kingsley vietti nuoruutensa unelmoiden matkoista kaukaisiin maihin.

Maryn isä oli levoton sielu, joka harjoitti lääkärin ammattiaan milloin missäkin päin maailmaa. Hän vietti kotona korkeintaan pari kuukautta vuodessa ja perhe sai tyytyä kirjeisiin, joissa kerrottiin tropiikista, kannibaaleista ja maanjäristyksistä. Äiti puolestaan oli oppimaton ja kärsi mielenterveysongelmista. Maryn osaksi tuli huolehtia äidistään, ja veljen käydessä yksityiskoulua hänen koulutukseensa ei panostettu mitään. Tytär kuitenkin opiskeli omin päin – jopa fysiikkaa ja kemiaa – lukemalla läpi isänsä kirjastoa.

Kun isä alkoi olla liian huonossa kunnossa enää matkustaakseen, hän keskittyi toimittamaan laajoja muistiinpanojaan julkaisemista varten. Mary sai armollisesti käydä saksan kielen kurssin, koska isä tarvitsi apua antropologisissa tutkimuksissaan (siihen aikaan kaikki johtavat antropologit olivat saksalaisia).

Sitten Maryn isä kuoli yllättäen ja äiti vain viisi viikkoa myöhemmin. Mutta sen sijaan, että olisi voinut aloittaa oman elämän, Mary joutui nyt ryhtymään veljensä taloudenhoitajaksi.

Perintönsä turvin hän kuitenkin pääsi matkustamaan Pariisiin ja suoritti siellä lyhyen sairaanhoitajan tutkinnon erikoistuen trooppiseen lääketieteeseen. Sitten hän lähti Teneriffalle päästäkseen trooppiseen ilmastoon. Kanarian saaret tekivät häneen lähtemättömän vaikutuksen. Hänkin

koki vapauden ensimmäistä kertaa elämässään – hän oli 30-vuotias.

Siihen aikaan siellä oli turistien joukossa myös paljon kauppaedustajia ja laivanvarustajia, jotka olivat tulleet Afrikan mantereelta lepäämään ja toipumaan taudeistaan. Hotellin ruokasalissa hän kuunteli kiinnostuneena heidän juttujaan, ja siellä heräsi todellinen intohimo: hänen oli päästävä Länsi-Afrikkaan.

Maryn palattua kotiin sisarukset hankkivat yhteisen asunnon Lontoon Kensingtonista. Veli oli kuitenkin myös perinyt isän vaellushalun ja lähti pian puoleksi vuodeksi Kaukoitään (hänen matkailuaan ei kukaan kummastellut). Mary otti tilaisuudesta vaarin ja ryhtyi tekemään omia matkavalmisteluja.

Kirjansa *Travels in West Africa* johdannossa hän itse kertoo:

> Vuonna 1893 minulla oli ensimmäistä kertaa viisi tai kuusi kuukautta aikaa, jolloin minulla ei ollut ylitsepääsemättömiä esteitä, ja oloni oli kuin pikkupojalla, joka oli juuri saanut puolikruunusen. Mietin, kuten herra Bunyan sanoisi, mitä niillä tekisin. “Mene tutustumaan siihen tropiikkiisi”, sanoi Tiede. Minne ihmeessä menisin? kummastelin, sillä tropiikkihan on tropiikkia kaikkialla, mistä sitä löytyy. Niinpä otin esille kartaston ja näin, että määränpääni pitäisi olla joko Etelä-Amerikka tai Länsi-Afrikka, sillä Malaijan alue oli liian kaukana ja liian kallis. [1]

1 Kingsley: Travels in West Africa. Introduction (käännös kirjoittajan)

Hän päätyi Länsi-Afrikkaan, jonne teki myös myöhemmät matkansa. Ne kaikki hän teki veljen ollessa poissa, ja kiirehti aina välillä Lontooseen hoitamaan tämän taloutta.

Kaikki kuuluisat naismatkailijat eivät kuitenkaan olleet yhtä alistuvaisia. Jotkut heistä olivat olleet ”sosiaalisia häiriköitä” koko elämänsä.

Englantilaisen Jane Digbyn koko suku oli kuuluisa seikkailuistaan. Hänen isänsä oli merisankari, joka kunnostautui muun muassa Trafalgarin taistelussa *HMS Africa*n komentajana. Esi-isä Sir Kenelm Digby oli purjehtinut itämaille jo 1600-luvulla, ja serkku Henry Anson yritti päästä valepuvussa Mekkaan – yritys epäonnistui, hän joutui vankilaan ja sai siellä ruttotartunnan, johon kuoli kotimatkalla.

Jane syntyi vuonna 1807 perheen esikoisena. Vanhemmat olivat toivoneet poikaa, mutta hänen tätinsä vakuutti heille että ”kunhan tyttö on terve ja lupaava, emme saa halveksia hänen sukupuoltaan”. Myöhemmin hän saikin kaksi veljeä ja häntä hemmoteltiin ainoana tyttärenä.

Koska isä vietti paljon aikaa merillä, asui äiti lapsineen pitkiä aikoja oman isänsä Thomas Coken luona. Siellä Jane sai kotiopetusta yhdessä veljiensä ja poikaserkkujensa kanssa (heihin kuului myös jo edellä mainittu seikkailija Henry Anson). Isoisä Coke oli erittäin sivistynyt mies, joka rohkaisi Janeakin ratsastamaan, opettelemaan eläinten

Naisten soolomatkailu on kasvava trendi, mutta yhä sitä ihmetellään ja jopa paheksutaan.

Kuitenkin aina on ollut naisia, jotka ovat uhmanneet näitä ennakkoluuloja. Viikinki Gudrid Vaeltajasta seikkailija Helinä Rautavaaraan lukuisat naiset ovat matkustelleet maailmalla enemmän tai vähemmän omin päin. Tämä kirja kertoo heistä. Siitä miksi he lähtivät ja miksi he eivät voineet olla lähtemättä.

Kirjoittajalta on aiemmin ilmestynyt matkailun historiaa yleisesti käsittelevä teos *Matkakirja – matkailua ja matkailijoita kautta aikojen.*

9 789528 006824

BoD™
BOOKS on DEMAND